

ПЕРЕДМОВА

ПРО ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПЕТРА СТЕПАНОВИЧА ПОГРЕБНЯКА

Лісівничу науку України неможливо уявити без постаті Петра Степановича Погребняка. Ім'я і праці академіка Академії наук України, професора П.С. Погребняка відомі всім студентам і фахівцям лісового господарства України. Він залишив своїм нащадкам велику творчу спадщину, яка служила, служить і надалі буде служити теоретичною основою для подальших наукових досліджень.

Майбутній академік народився 10 липня 1900 р. у селі Волохів Яр Зміївського району на Харківщині в родині фельдшера. Навчався Петро Степанович на Сумщині в Охтирській гімназії, яку він закінчив у 1918 р. Ще під час навчання в гімназії П.С. Погребняк отримав глибокі знання в галузі природознавства та іноземних мов. У 1921 р. він вступив на лісове відділення Харківського (колишнього Ново-Олександрійського) інституту сільського господарства і лісівництва, яке закінчив у 1924 р.

Свою наукову діяльність Петро Степанович розпочав ще у студентські роки, вивівши формулу для встановлення відсотка об'єму гілля у дерев та насаджень, яку проф. М.М. Орлов використав у своєму підручнику "Лесная таксация". У 1924-26 рр. П.С. Погребняк працював науковим співробітником Красно-Тростянецької лісової дослідної станції і досліджував лісові ґрунти і морфологічні раси дубів даного регіону. З 1926 по 1928 р. він був науковим співробітником, а у 1928-30 рр. завідувачем дослідної партії Всеукраїнського управління лісами.

Працюючи у дослідній партії Петро Степанович ґрунтовно вивчив ліси і лісові ґрунти не лише Полісся, а й Лісостепу України, Поволжя, Талиша в Азербайджані. Ці дослідження дали змогу йому вдосконалити лісотипологічну класифікацію Є.В. Алексєєва, надавши їй більш вагомій екологічній значимості і простоти. П.С. Погребняк створив відому не тільки в Україні, а і за рубежом едафічну сітку як класифікаційну схему оцінки ґрунтів за їх трофічністю і вологістю. Основні принципи своєї класифікації типів лісорослинних умов і типів лісу молодий вчений виклав німецькою мовою на II Міжнародному лісовому конгресі у Стокгольмі у 1929 р. Цього ж року він разом з Д.В. Воробйовим публікує "Лісовий типологічний визначник Українського Полісся: типи умов місцезростання, типи лісу і типи деревостанів". У 1930 р. у співавторстві з Є.М. Лавренком П.С. Погребняк видає "Матеріали до детальної геоботанічної районізації України". Наступного року з'являються його оригінальні праці "Лісорослинні умови Поділля" і "Основи типологічної класифікації та методика складати її".

У 1928 р. під керівництвом корифея лісівництва і лісової гідрології проф. Г.М. Висоцького П.С. Погребняк захищає кандидатську дисертацію на

тему "Генезис Поліських борів", де він обґрунтовує вплив лісових насаджень на формування родючості ґрунтів і описує закономірності морфоструктури кореневих систем деревних порід у різних едафічних умовах.

У 1931 р. П.С. Погребняк обрано професором і завідувачем кафедри ґрунтознавства Брянського лісотехнічного інституту. У 1933 р. Петро Степанович очолив кафедру загального лісівництва та ґрунтознавства Українського лісотехнічного інституту, (з 1936 р. – Київського лісогосподарського інституту), якою керував до 1939 р. і з 1944 до 1949 р. З 1939 по 1941 рік він був завідувачем кафедри ґрунтознавства цього ж інституту. Під час роботи на цій посаді П.С. Погребняк розгорнув інтенсивну наукову діяльність щодо дослідження ґрунтів і кореневих систем у дібровах Лісостепу та у соснових насадженнях Українського Полісся.

На основі цих досліджень П.С. Погребняк написав і у 1939 р. захистив докторську дисертацію, а у 1940 р. отримав вчене звання професора ґрунтознавства. Підсумком роботи вченого у Київському лісогосподарському інституті була фундаментальна праця "Основы лесной типологии" (у співавторстві з В.Е. Шмідтом, М.І. Калужським і Л.М. Вербицьким), яка була видана у 1944 р.

Під час війни П.С. Погребняк працював у лісових організаціях та науково-дослідних установах у Дагестані і Грузії.

У березні 1945 р. П.С. Погребняка було обрано член-кореспондентом, а у 1948 р. дійсним членом (академіком) Академії наук України. З 1948 по 1952 р. він був віце-президентом АН України і головою Ради з вивчення продуктивних сил України. Відомого вченого включили у 1945 р. у склад делегації України на установчу конференцію Організації Об'єднаних Націй у Сан-Франциско.

Великі організаторські здібності і таланти вченого дали змогу йому у 1946 р. організувати і очолити Інститут лісівництва (з 1954 р. – Інститут лісу) АН України, яким він керував до 1956 р. За безпосередньою участю П.С. Погребняка в Інституті були проведені фундаментальні дослідження з лісового ґрунтознавства, кругообігу речовин у лісових екосистемах, екології, біології і фізіології деревних порід. Видатний учений теоретично обґрунтував метод підземного локального торфування пісків і використання дикого травостою для механічного захисту соснових культур, завдяки чому було вирішено проблему залісення Олешківських пісків на півдні України.

У 1957-1976 рр. П.С. Погребняк плідно працював у Центральному ботанічному саді АН України, на кафедрі ґрунтознавства Житомирського сільськогосподарського інституту, в Інституті геологічних наук АН України, у секторі географії АН України та в Раді з вивчення продуктивних сил України при АН України, де він очолював відділ фізичної географії й географії ґрунтів. У травні 1976 р. П.С. Погребняк очолив відділ екології і охорони рослинності в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного АН України. Та передчасна смерть, що настала 25 липня 1976 р., не дозволила йому здійснити заплановані екологічні та природоохоронні дослідження. Похований П.С. Погребняк на Байковому кладовищі у Києві.

П.С. Погребняк як талановитий учений залишив глибокий слід у багатьох природознавчих науках. Він опублікував близько 300 наукових праць з питань лісівництва, лісового ґрунтознавства та охорони природи, які є важливим внеском у вітчизняну та світову науку. Під його науковим керівництвом підготовлено 30 кандидатів і докторів наук. Петро Степанович Погребняк також був великим патріотом рідної української землі і зробив значний внесок в охорону її природи. Тому цілком слушним було рішення колективів Українського державного лісотехнічного університету (м. Львів), Національного аграрного університету (м. Київ), Харківського національного аграрного університету та Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агро меліорації (м. Харків) проводити щорічні читання у знак пам'яті П.С. Погребняка, чергуючи їх проведення у Львові, Києві та Харкові. У цьому випуску Наукового вісника ми пропонуємо до уваги читачів матеріали ІХ Погребняківських читань, які відбулися у вересні 2003 р. у м. Львові.

*Проф. Г.Т. Криницький, д-р біол. наук;
асист. В.В. Лавний, канд. с.-г. наук – УкрДЛТУ*
